

enkedronningerne tildelt Falster som en slags pension. Dronning Sophie, Chr. 4's mor, regerede over Falster i 43 år og beskyttede skovene, så de fortsat kunne levere tømmer, brænde og olden. Dette er utvivlsomt årsagen til, at de øst-falsterske skove ikke blev ryddet, selvom de fleste ligger på god landbrugsjord.

Privatisering

Omkring 1760 var statskassen tom. Problemet løstes bl.a. ved privatisering. Falster blev delt op i 10 godser og solgt. Industri-manden J.F. Classen købte Corselitze gods på Nordøstfalster.

Fredskov 1796 - og lystskov

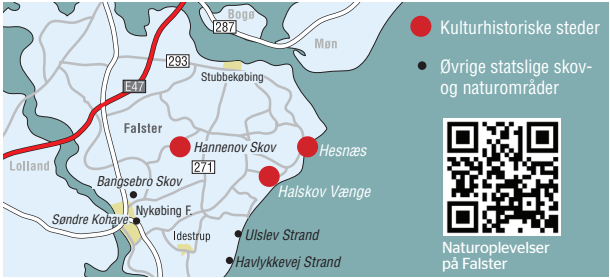
Corselitze besluttede at bevare og udvide de tre små skove med fortidsminder, der dengang udgjorde Halskov Vænge (se kortet fra 1796). Denne nye fredskov blev indhegnet med jordvolde, og de tidligere agre blev besået med agern. Uden for skoven gik det hårdt ud over gravhøjene, der lå i vejen for et effektivt landbrug. Men med romantikkens gennembrud opstod der et nyt sværmeri for "hedenolds minder". Skov-rideren skulle værne kæmpehøjene, og Halskov Vænge blev til en slags lystskov.

Først kaos - så fred

Året er 1967 - storme har nedlagt halvdelen af træerne i Halskov Vænge. I den ældgamle skov hersker der kaos. Under alt pindebrændet ligger nu kun skjulte pukler; en enestående samling af gravhøje og stendysser. Skoven og dens kaos sættes til salg. Halskov Vænge bliver fredet og er i 1974 fortids-mindeskov ejet af staten, der rydder op og restaurerer fortids-minderne. Et græsset "oldtidslandskab" genskabes med får.

Gravhøje fra bronzealderen

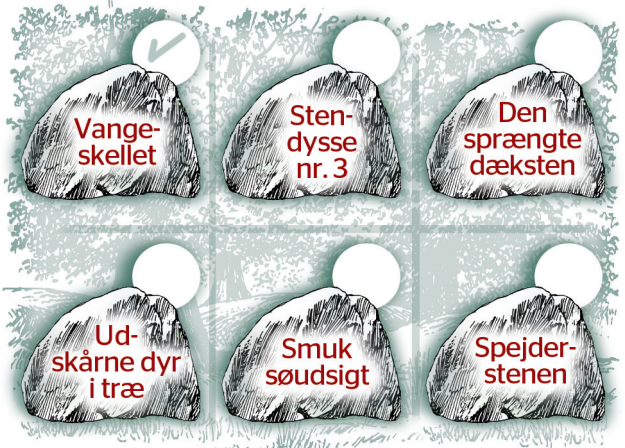

Lille skov - mange minder

På en travetur rundt i Halskov Vænge vil du opleve en usæd-vanlig stor samling af fortidsminder. Her finder du både grav-høje og stendysser. Skoven er et fantastisk stemningsfuldt og fredfyldt lille sted. Og stenene... man forventer at alle mulige troldre og alfer vil titte op af sprækkerne.

Har du øje for detaljen?

Skærp sanserne og prøv om du på din tur rundt i området kan fylde hele pladen ud ved at finde:

Pissst!: Kort og tekst i folderen kan hjælpe dig på vej!

Miljøministeriet
Naturstyrelsen
www.naturstyrelsen.dk

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Halskov Vænge
Fortiden er her

Heldige omstændigheder

Ingen kan lade være med at undre sig over, at denne lille skov rummer 6 stendysser og 72 gravhøje. Her i skoven er de bevaret, mens de fleste af højene i det åbne land er sløjfet. Her er et forsøg på at beskrive sammenfaldet af heldige omstændigheder, der har gjort skoven til en af landets fineste fortidsmindeskove.

Bondestenalder og bronzealder

For 6.000 år siden blev danskerne bønder, uden at de dog helt opgav jagt og fiskeri. Halskov Vænges lette jord var bekvem for et primitivt landbrug. Stendysserne markerede bøndernes ejendomsret til jorden. Det var her, de begravede deres ledere. Et kort fra 1838 viser, at der stadig fandtes mange store gravhøje fra ældre bronzealder på markerne udenfor skoven. Af disse er kun to bevaret i dag. For 3.000 år siden blev gravhøjene gradvis mindre, som dem man ser i Halskov Vænge. Samtidig begyndte man at sætte urner ned i gravhøjene.

Skovtid - så skovbyer

I slutningen af oldtiden fik skoven lov at brede sig ind over markerne. Af Kong Valdemars jordebog fra 1250 fremgår det, at der ikke fandtes én eneste landsby langs Falsters kyst. I 1300- og 1400-tallet opstod nye landsbyer med landbrug, bl.a. Halskov, på rydninger i kystskoven. Opdyrkningen har i første omgang undgået at ødelægge dysser og store gravhøje. Det var lettest og sikrest at pløje udenom "kæmpehøjene", hvor "de underjordiske" mentes at bo.

Krongods

Kongehuset ønskede et stort, samlet jagtrevir, så hele Falster kom i løbet af middelalderen i kronens eje. I 1600-tallet fik

Stendysse fra bondestenalderen

På opdagelse i et gammelt kulturlandskab

Stendysser

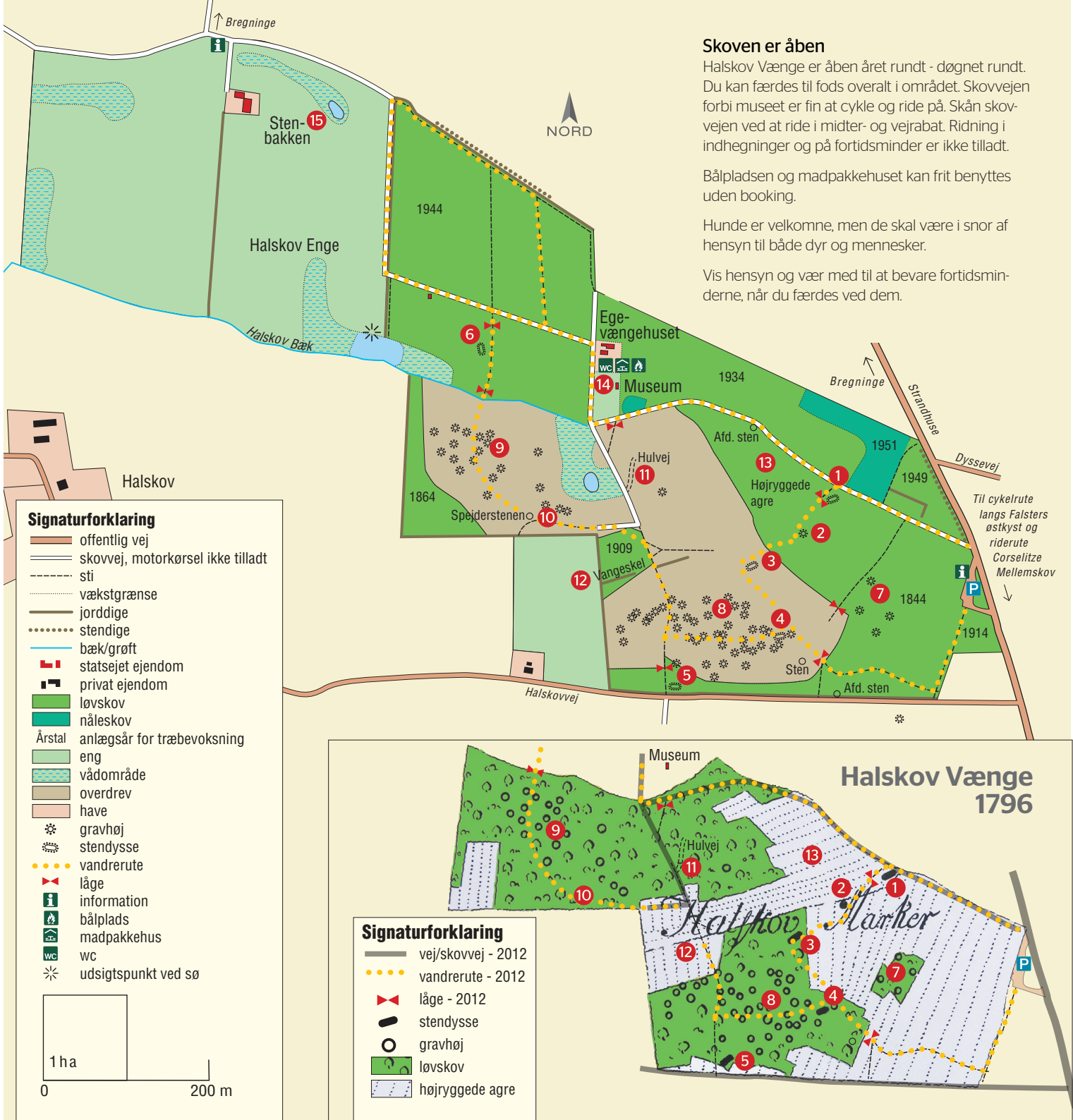
Her i skoven er der 6 stendysser, der er gravkamre af sten i runde eller firkantede høje. De blev bygget for 5.500 år siden, men har siden været brugt som "stenbrud".

- 1 Beskadiget langdysse. Rest af kammer og spredte randsten er bevaret.
- 2 Ødelagt runddysse. Halvdelen af kammer bevaret. Alle randsten mangler.
- 3 Velbevaret langdysse. Efter restaurering (1981) har vestenden igen fået sit oprindelige udseende.
- 4 Beskadiget langdysse med bevaret kammer. Dets to dæksten er dog væltet af. Den ene sprængt med sortkrudt i borede "rør". Mange randsten bevaret.
- 5 Uanselig, firkantet jordhøj. Sikkert langdysse uden bevarede sten.
- 6 Langdysse med væltede og sprængte sten. Flere fordybninger efter kamre.

Gravhøje

Skoven rummer 72 gravhøje, der formentlig alle stammer fra slutningen af bronzealderen for 2.500-3.000 år siden. Kun én er udgravet. Den rummede tre grave med brændte ben og bl.a. en bronzekniv. Indtil 1796 var der dyrkede marker i det meste af den nuværende skov. Derfor ligger gravhøjene samlet i de tre områder, der ikke har været under plov siden oldtiden. Se kortet fra 1796.

- 7 4 udfladede høje. Ikke restaureret.
- 8 45 kuplede småhøje med synlige randsten. De er alle restaureret i 1976. Den jord, der i tidens løb var flydt ud over randstenene, er skovlet tilbage.
- 9 21 kuplede småhøje. Restaureret i 1976.
- 10 "Spejder-Stenen" Falsters største sten. Bragt hertil af isen for mere end 15.000 år siden. På vestsiden findes 2 små skålformede fordybninger - kultiske tegn fra bronzealderen. Stenen ligger i et hul, gravet for længe siden af

Skoven er åben

Halskov Vænge er åben året rundt - døgnet rundt. Du kan færdes til fods overalt i området. Skovvejen forbi museet er fin at cykle og ride på. Skån skovvejen ved at ride i midter- og vejrabat. Ridning i indhegninger og på fortidsminder er ikke tilladt.

Bålpladsen og madpakkehuset kan frit benyttes uden booking.

Hunde er velkomne, men de skal være i snor af hensyn til både dyr og mennesker.

Vis hensyn og vær med til at bevare fortidsminderne, når du færdes ved dem.

folk, der ville se, hvor stor den var. Sagnet fortæller, at den vender sig, når den kan lugte nybagt brød.

- 11 **Hulvej** Her har den gamle landevej mellem Halskov og Bregninge for mere end 200 år siden gnavet sig ned.
- 12 **Vangeskel** Indtil 1796 dyrkede Halskovs bønder deres tre vange i fællesskab. Skellet mellem to af disse - en lav vold - strakte sig dengang herfra og helt hen til langdys-sen (1), der lå som en ø, helt omgivet af marker. Se kortet fra 1796.
- 13 **Højryggede agre** Indtil 1800 lignede det danske ager-land et vaskebrædt: Lange, smalle marker adskilt af lavninger, der skulle lede vandet bort. På dette sted (13) kan man stadig se de ca. 10 meter brede, let hvælvede marker. Se kortet fra 1796, hvor de højryggede agre forløber udenom de tre områder med fortidsminder.
- 14 **Åbent museum** En fin udstilling viser, hvordan skovens høje og dysser ser ud indvendigt. Samspillet mellem skovens træer, svampe og dyr er også flot illustreret.
- 15 **Stenbakken** I 1990 blev stenene her placeret for at give den besøgende en oplevelse af, hvordan et over-drev i 1700-tallet så ud, før bønderne havde fjernet stenene fra landskabet for at dyrke jorden.

Falsters største sten "Spejder-stenen"